

วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร

วัดหงส์รัตนารามตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของพระราชวังเดิม (กองบัญชาการกองทัพเรือในปัจจุบัน) เป็นวัดโบราณสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา เดิมชาวบ้านเรียกวัดนี้ว่า วัดเจ้าสัวหงบัง วัดเจ้าสัวหงบัง หรือวัดเจ้าขรัวหงบัง โดยเรียกตามชื่อผู้สร้างคือ คหบดีชาวจีนชื่อ นายหง ดังปรากฏหลักฐานใน จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ บันทึกไว้ว่า '...วัดหงส์รัตนารามนี้ วัดเดิมเป็นของโบราณมีมานานสำหรับเมืองธนบุรี คำคนแก่ เก่า ๆ เป็นอันมากเรียกว่า วัดเจ้าขรัวหง แลว่ากันว่าจีนเจี๊ว มั่งมี บ้านอยู่กะตี่จีน สร้างขึ้นไว้แต่ครั้งโน้น...

สมัยธนบุรี วัดหงส์รัตนารามนับเป็นวัดที่สำคัญแห่งหนึ่ง ด้วยตั้งอยู่ใกล้กับพระราชวัง (พระราชวังเดิม) อันเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จึงเป็นวัดที่อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์

พ.ศ. ๒๓๑๔ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดครั้งใหญ่ ด้วยการขยายพื้นที่วัดออกไปให้กว้างขวาง ก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้นแทนที่หลังเดิม สร้างศาลาโรงธรรมขนาดเท่าอุโบสถและหันหน้าเข้าหาอุโบสถ รวมทั้งยังมีการสร้างกุฏิเสนาสนะต่างๆ จากนั้น พระราชทานชื่อ วัดแห่งนี้ว่า วัดหงส์อ่าวาฬวิหาร สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงผูกพันกับพระอาราม แห่งนี้เป็นอันมาก ดังเห็นได้จากการที่โปรดเกล้าฯ ให้อาราธนาพระอาจารย์ขึ้นจากเมืองแกลง (ปัจจุบัน เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดระยอง) ผู้เคยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลพระองค์ ตามสมควรแก่สมณวิสัยมาแต่ครั้งยังทรงดำรงตำแหน่ง พระยาวชิรปราการ มาครองวัด ภายหลังพระอาจารย์ขึ้นได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช (ขึ้น) พระอารามแห่งนี้จึงเป็นที่จำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ ผู้ทรงสมณศักดิ์ เป็นแหล่งการศึกษาใหญ่ และเป็นวัดที่เกี่ยวข้องกับพระบรมวงศานุวงศ์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งมักจะเสด็จมาทรงบำเพ็ญพระกุศลและศึกษา หากความรู้้อยู่เนื่องนิตย์ เช่น เป็นสถานที่บำเพ็ญพระกุศลของ สมเด็จพระอัครมเหสี กรมหลวงบาทบริจา (สอน) หรือเจ้าหอกลางในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และกรมหลวงเทวินทรสุดา (อัน) พระนางางเธอในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทั้งยังเป็นสถานที่ทรงผนวชของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอินทรพิทักษ์ (เจ้าฟ้าจ้อย) พระราชโอรสพระองค์ใหญ่ในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ตลอดจนเป็นสถานที่ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมักจะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงนั่งวิปัสสนากรรมฐานภายในพระอุโบสถเมื่อทรงว่างเว้นจากพระราชภารกิจอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ จึงมีผู้สันนิษฐานว่า ในสมัยธนบุรี วัดหงส์เป็นพระอารามสำคัญเปรียบได้กับวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธาราม) และวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ (วัดสลักหรือวัดนิพพานาราม) ในสมัยรัตนโกสินทร์ ด้วยเป็นพระอารามที่มีพระภิกษุสงฆ์จำพรรษาที่อยู่ใกล้กับพระบรมมหาราชวัง เป็นที่สถิตของสมเด็จพระสังฆราช และเป็นสำนักพระปริยัติธรรม ที่มีชื่อเสียง กล่าวกันว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงอุปถัมภ์พระอารามแห่งนี้ตลอดรัชสมัยของพระองค์ ชาวบ้านละแวกวัดจึงร่วมกันตั้งศาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน มหาราชไว้ริมคลองคูวัด รู้จักกันในนามศาลเจ้าพ่อตากวัดหงส์ ซึ่งยังคงเป็นที่เคารพสักการะตราบจนทุกวันนี้

สมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒) ทรงได้รับพระราชทานอุปราชภิเษกเป็นสมเด็จพระมหาอุปราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ไม่โปรดประทับ ณ พระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) แต่เสด็จมาประทับ ณ พระราชวังเดิม (พระราชวังเดิมในเวลานั้นจึงมีฐานะเป็นพระราชวังบวรสถานมงคล) วัดหงส์อ่าวาฬวิหาร จึงมีฐานะเป็นวัดประจำพระราชวังบวรและมีการเปลี่ยนชื่อวัดเป็นวัดหงส์อ่าวาสวรรวิหาร

ครั้งถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ ทรงชักชวนให้สมเด็จพระศรีสุริเยนทรา บรมราชินี (สมเด็จพระราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔) และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ พระราชโอรสในสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี (ในสมัยของรัชกาลที่ ๕ ทรงได้รับพระราชทานบรรดภิเษกเป็นพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) ซึ่งในรัชกาลนี้ทั้ง ๒ พระองค์ประทับ ณ พระราชวังเดิม ทรงรับบูรณปฏิสังขรณ์วัดหงส์อ่าวาสวรรวิหารทั้งพระอารามร่วมกัน ส่วนรัชกาลที่ ๓ ทรงรับการลงรักปิดทองใน

พระอุโบสถและพระวิหาร ตลอดจนทรงบูรณปฏิสังขรณ์หมู่กุฏิน้อยใหญ่ทั่วทั้ง พระอาราม ทั้งนี้ด้วยทรงเห็นว่า สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีมีพระราชประสงค์จะบูรณะวัดเขมาภิรตาราม เป็นการไม่เหมาะสม เพราะมีพระชนมายุมากถึง ๖๐ พรรษา เศษแล้ว และวัดเขมาภิรตารามอยู่ไกล ไม่ได้ทอดพระเนตรใกล้ชิด ถ้าทรงบูรณะวัดหงส์อาวาสบวรวิหาร ซึ่งเป็นวัดที่อยู่ใกล้กว่า จะเป็นที่เจริญพระศรีรัตนมาศ สมเด็จพระศรีสุริเยนทรา บรมราชินีจึงรับสนองพระบรมราชโองการ โดยทรงมอบหมายให้พระวชิรญาณมหาเถร (รัชกาลที่ ๔ ครั้งทรงผนวช) พระราชโอรส ทรงรื้อพระอุโบสถเก่ามาปลูกแปลงเป็นพระวิหาร และทรงมอบหมายให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ทรงรื้อโรงธรรมหน้าพระอุโบสถที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงสร้าง แล้วทรงก่อเป็นโรงธรรมใหม่เป็นตึกใหญ่

แต่พระวชิรญาณมหาเถรทรงปฏิเสธ ดังปรากฏความในชุมนุมพระบรมราชาธิบายในรัชกาลที่ ๔ เรื่องตำนานวัดหงส์รัตนาราม ความตอนหนึ่งว่า “..ทรงเห็นว่าหน้าที่ซึ่งทรงเกณฑ์มาให้ช่วยทำพระวิหารนั้นเป็นของเล็กเหมือนเรือน้อยห้อยท้ายเรือใหญ่อยู่ นานไปใครไม่รู้เรื่องความพระราชพงศาวดารเป็นการที่แท้ ก็จะไม่เข้าใจปรวนแปรว่าไปอย่างอื่น เป็นที่เสื่อมพระเกียรติยศไป ไหนๆ ก็เกิดมาเป็นชาย ชีวิตยังไม่ทำลายไม่ควรจะประมาทดูหมิ่นกัน เพราะฉะนั้นจึงได้รับสั่งห้ามเสียไม่รับทำ...” แต่พระวชิรญาณมหาเถรขอรับบูรณะวัดเขมาภิรตารามตามพระประสงค์เดิมของสมเด็จพระราชชนนี การบูรณะวัดหงส์อาวาสบวรวิหารไม่ทันแล้วเสร็จ สมเด็จพระศรีสุริเยนทรา บรมราชินีก็เสด็จสวรรคตงานบูรณปฏิสังขรณ์จึงตกเป็นพระราชภาระของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งพระอุโบสถ พระวิหาร ศาลาโรงธรรม ศาลาการเปรียญ ศาลารายรอบพระอุโบสถ และศาลาทำน้ำ แต่ไม่ทันฉลองวัด รัชกาลที่ ๓ ก็เสด็จสวรรคต ในรัชกาลนี้เรียกพระอารามแห่งนี้ว่า วัดหงส์คาราม รัชสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินมาทรงถวายผ้าพระกฐิน มีพระราชดำริว่า วัดยังไม่เสร็จสมบูรณ์ดี จึงมีพระบรมราชโองการให้บูรณะพระอารามหลวงครั้งใหญ่และโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระแสน พระพุทธรูปสัมฤทธิ์นวโลหะปางมารวิชัยจากเมืองเชียงแตง (ปัจจุบัน คือ เมืองสตึงตรง ตั้งอยู่ตอนเหนือของประเทศกัมพูชา) อันเป็นเมืองที่อยู่ภายใต้ การปกครองของนครจำปาศักดิ์ ซึ่งเป็นประเทศราชของสยาม ในขณะนั้น มาประดิษฐานภายในพระอุโบสถ เมื่อการบูรณปฏิสังขรณ์พระอารามแล้วเสร็จได้พระราชทานนามวัดใหม่ว่า วัดหงส์รัตนาราม

วัดหงส์รัตนารามมีพระอุโบสถเป็นสถาปัตยกรรมไทย ประเพณี หลังคาเป็นชั้นลด ๒ ชั้นอย่างพระอารามหลวงประดับช่อฟ้า ใบระกา หน้าบันประดับลายหงส์ เสาระเบียง รายรอบพระอุโบสถ คันทวยรูปหงส์ ภายในพระอุโบสถ ประดิษฐานพระประธานปูนปั้น ลงรักปิดทอง มีหลวงพ่อบ้าน พระพุทธรูปสัมฤทธิ์นวโลหะปางมารวิชัย ศิลปะอู่ทอง ประดิษฐานด้านหน้าองค์พระประธาน และมีภาพจิตรกรรม สีส้นใ้กรอบกระฉกแขวน เรื่องรัตนพิมพวงศ์ หรือตำนานพระแก้วมรกต ฝีมือช่างในสมัยของรัชกาลที่ ๔ พระวิหารตั้งอยู่ด้านหลังพระอุโบสถ

ภายในประดิษฐานหลวงพ่อบุช พระพุทธรูปทองคำปางมารวิชัย ศิลปะสุโขทัย ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตั้งอยู่บริเวณริมคลองคูวัด มีตำนานเล่าว่า สร้างขึ้นในบริเวณที่เชื่อกันว่า เป็นที่ สำเร็จโทษสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ปูชนียสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง

สระน้ำที่ตั้งอยู่ทาง ทิศตะวันตก ด้านหลังวัด เล่ากันว่า เป็นสระน้ำที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (สุข ภาณีเถร) วัดพลับ (วัดราชสิทธิาราม) ทรงเสกน้ำในสระให้เป็นน้ำพระพุทธมนต์ ชาวบ้านเชื่อว่า เป็นสระน้ำศักดิ์สิทธิ์สามารถรักษาโรคร้าย ไข้เจ็บได้

ที่มา : วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร. (๒๕๕๕). ในบางกอก บอกล่า (เรื่อง) วัด. (หน้า ๖๓-๖๕). สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร.